

*До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.151
у Львівському національному
університеті імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1*

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію Абрамюк Олени Олександрівни «Копінг як чинник
суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»**

Актуальність тематики дослідження

Актуальність обраної дисертанткою теми визначається важливістю вивчення чинників психологічного благополуччя подружжя, оскільки останнім часом у сучасному суспільстві спостерігається тенденція до зростання кількості розлучень, що обумовлено з одного боку кризою функціонування інститутів шлюбу та сім'ї у 21 ст., а з іншої сторони – несприятливим впливом умов війни, в яких опинились українські родини. Вивчення наявних копінг-стратегій шлюбних партнерів дозволить виявити найбільш оптимальні, які будуть безпосередньо взаємопов'язані з суб'єктивним благополуччям подружжя, їх задоволеністю шлюбом та будуть сприяти збереженню психічного здоров'я сім'ї, стабільності її функціонування.

Дисертація О. О. Абрамюк присвячена визначенню місця та значення копінгу подружжя серед чинників суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів. У теоретичній частині роботи було розкрито не тільки підходи до розуміння феномену «копінг», а також визначено зміст цього поняття та його особливості у сфері функціонування сімейної системи, зокрема у подружній взаємодії, що є важливим та вузькоспрямованим аспектом дисертації. У емпіричній частині побудовано модель оптимального копінгу подружжя в парі, які є чинниками суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів. Також у роботі проведена адаптація україномовної версії методики DCI, що спрямована на дослідження діадного копінгу, що є потрібним з огляду на брак відповідних вітчизняних методик для діагностики психологічного благополуччя шлюбних партнерів. Розроблена тематика і змістовне наповнення психоедукаційних занять з молоддю з метою розуміння нейробіологічних детермінант та впливу стресу на благополуччя людини, популяризації наукових досягнень можливостей копінгу

подружжя, усвідомлення функціонально-рольової структури сучасної сім'ї є актуальним аспектом дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження здійснювалось у межах науково-дослідницьких тем кафедри психології філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Психологічні детермінанти розвитку особистості в умовах соціально-політичної трансформації українського суспільства» (номер держреєстрації № 0115U003560), «Особистість в соціумі: психологічні механізми активності» (номер держреєстрації № 0118U0006198). Тему дисертації затверджено Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (Протокол № 27 / 10 від 26.10.2016).

Ступінь обґрунтованості результатів, їх наукова новизна

Сформульовані у дисертації та опубліковані в наукових працях О. О. Абрамюк теоретичні положення, висновки та рекомендації відповідають встановленим вимогам, що висуваються до такого роду наукових досліджень. Положення, висновки і рекомендації, викладені та сформульовані у дисертаційному дослідженні, ґрунтуються на широкому використанні як вітчизняних, так і зарубіжних наукових джерел.

У дисертаційній роботі О. О. Абрамюк отримано такі важливі наукові результати, що описують новизну дисертації:

вперше

- теоретично обґрунтовано та описано структуру копінгу шлюбних партнерів;
- емпірично доведено важливість оптимального поєднання проблемно-орієнтованого та емоційно-орієнтованого копінгу подружжя з метою збереження/відновлення суб'єктивного благополуччя особистості в шлюбі;
- здійснено повний переклад та адаптацію Опитувальника діадного копінгу (DCI) швейцарського автора Г. Боденманна;
- визначено місце та значення копінгу подружжя серед чинників суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів;
- емпірично встановлено вплив індивідуального та діадного копінгу подружжя на суб'єктивне благополуччя кожного з шлюбних партнерів;
- емпірично визначено, що успішна стрес-комунікація в парі є визначальним механізмом активації ефективного копінгу подружжя.

поглиблено

- уявлення про чинники та умови формування суб'єктивного благополуччя подружжя в шлюбі;
- розуміння змісту та значення ефективної комунікації в парі, що дозволяють застосовувати весь спектр наявних індивідуальних та спільних подружніх ресурсів з метою редукування стресонавантажень.

отримали подальший розвиток

- дослідження діадного копінгу подружжя, зокрема в Україні
- принципи та механізми ефективного вирішення конфліктів;
- дослідження сімейної системи (модель справедливого партнерства), як фундаментального елемента розбудови та розвитку резилієнтного суспільства.

Загалом, ознайомлення із змістовним наповненням дисертаційної роботи О. О. Абрамюк дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, що представлено в ній, характеризуються повнотою дослідження, послідовною та логічною структурною побудовою, що свідчить про цілісність дослідження.

Структура і зміст дисертаційної роботи

Дисертаційна робота О. О. Абрамюк є логічно побудованим дослідженням, що послідовно описує підходи до розкриття феномену «копінгу», а також теоретичну та емпіричну модель копінгу шлюбних партнерів у структурі чинників суб'єктивного благополуччя. Вона складається з анотації (українською та англійською мовами), вступу, де визначено актуальність, новизну, мету і завдання дослідження, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків з первинними емпіричними даними та результатами математико-статистичного аналізу. Крім того, у змісті дисертації наводиться список опублікованих авторкою наукових праць, в яких висвітлені основні наукові результати дослідження та подається список опублікованих праць апробаційного характеру.

У вступі дисертації зазначено мету дослідження, що полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному визначенні місця та значення копінгу подружжя серед чинників суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів. Визначення мети обумовило підбір відповідних гіпотез та завдань дисертаційного дослідження. Крім того, у вступній частині дисертації визначена актуальність та важливість тематики дослідження з огляду на нещодавнє панування пандемії та перебування у процесі повномасштабної війни українських сімей, що ґрунтовно підірвало їх стабільність та порушило

психологічне здоров'я членів родини. Представлено огляд праць науковців, які досліджували проблеми сімейного функціонування, а також благополуччя особистості, в результаті дисертантка прийшла до висновку про недостатність ґрунтового вивчення конструктивних способів активності щодо подолання стресів подружжям, що зумовило вибір теми дисертації.

Основні результати дисертаційної роботи О. О. Абрамюк викладено у розділах 1-3 дисертації. Дисертаційне дослідження можна описати так: аналіз поточного стану наукових досліджень, присвячених питанню копінгу шлюбних партнерів серед чинників їх суб'єктивного благополуччя (розділ 1); організація емпіричного дослідження, обґрунтування використаних методик та адаптація україномовної версії методики дослідження діадного копінгу DCI (розділ 2); опис результатів емпіричного дослідження копінгу шлюбних партнерів, побудова емпіричної моделі оптимального індивідуального та діадного копінгу особистості в шлюбі, розробка рекомендацій практичним психологам, які працюють з подружніми парами (розділ 3).

У першому розділі дисертаційної роботи («Теоретико-методологічні засади дослідження копінгу шлюбних партнерів та його впливу на їхнє суб'єктивне благополуччя») окреслені та проаналізовані різноманітні наукові підходи до розуміння психологічного феномену «благополуччя» та копінгу, представлено структуру та елементи суб'єктивного благополуччя, види копінгу у працях зарубіжних та вітчизняних вчених, детально описані чинники суб'єктивного благополуччя як на індивідуальному, так і на груповому рівнях, зокрема у сім'ї. Дисертантка обґрунтовує доцільність вивчення копінгу подружжя під час стресу для відновлення ефективного функціонування сім'ї, що підпорядковується законам гомеостазу та розвитку, та для збереження суб'єктивного благополуччя кожного зі шлюбних партнерів. У даному розділі представлено також наочну схему структури копінгу подружжя та теоретичну модель копінгу шлюбних партнерів у структурі чинників їх суб'єктивного благополуччя.

У другому розділі роботи («Організаційно-методичне забезпечення емпіричного дослідження копінгу шлюбних партнерів та його місця в структурі чинників їх суб'єктивного благополуччя») дисертанткою була представлена програма емпіричного дослідження та обґрунтовано вибір його методичного забезпечення. Окремий параграф цього розділу присвячений опису етапів адаптації опитувальника діадного копінгу Г. Боденмана (DCI) українською мовою. Для цього дисертантка зробила оцінку еквівалентності перекладу, надійності та валідності методики, які засвідчили, що опитувальник DCI

придатний для дослідження діадного копінгу гетеросексуальних шлюбних партнерів україномовного населення нашої країни. В цьому розділі також висвітлюється апробація психодіагностичного інструментарію, переклад на українську мову інших методик дослідження, перевірка їх надійності і обґрунтовується вибір групи досліджуваних.

У третьому розділі дисертаційної роботи («Результати емпіричного дослідження копінгу шлюбних партнерів як чинника їхнього суб'єктивного благополуччя») представлені основні результати проведеного емпіричного дослідження. Досліджено та описано внутрішню структуру копінгу шлюбних партнерів з різним рівнем їх суб'єктивного благополуччя. У розділі представлені результати кластерного, дискримінантного, порівняльного, кореляційного, факторного та регресійного аналізу для перевірки поставлених гіпотез дослідження. Визначено збалансований репертуар копінгу подружжя в парі, які є чинниками суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів. На основі отриманих результатів побудовано емпіричну модель оптимального індивідуального та діадного копінгу особистості в шлюбі.

Високий рівень компетентності Абрамюк О.О. у досліджуваній темі відображають також розроблені нею рекомендації для шлюбних партнерів та для практичних психологів, які працюють з подружніми парами, а також окреслення тематики та змістового наповнення психоедукаційних заходів, тренінгових програм для молоді з метою збереження та/чи відновлення благополуччя особи у шлюбі після стресової події.

Повнота наукових положень дослідження у дисертації та публікаціях

У дисертації О. О. Абрамюк сформульовані завдання, необхідні положення та повністю розкрито їх зміст відповідно до тематики дослідження. Вони відображені у восьми наукових статтях, п'ять з яких опубліковані у фахових виданнях України, а також апробовані дисертанткою на національних і міжнародних науково-практичних конференціях з психології. Крім того, результати дисертації обговорювались на методологічних семінарах кафедри психології та звітній конференції ЛНУ ім. І.Франка.

Теоретичне та практичне значення наукових результатів

Отримані результати дисертаційного дослідження О. О. Абрамюк дозволяють поглибити та розширити зміст навчальних курсів, які викладаються в ЛНУ ім. І. Франка та в інших ЗВО України, зокрема «Психологія сім'ї», «Соціальна психологія», «Клінічна психологія», «Психологія здоров'я» тощо.

Адаптований на українську мову варіант методики діадного копіngu DCI дозволить розширити репертуар психодіагностичного інструментарію вітчизняним сімейним психологам.

Запропоновані дисертанткою теми та змістове наповнення психоедукаційних занять можна використати у роботі з подружніми парами практичним психологам, сімейним психотерапевтам, соціальним працівникам, фахівцям у сфері захисту сім'ї з метою запобігання/розв'язання деструктивних тенденцій у сімейній системі та ознайомлення з прийомами ефективної стрес-комунікації, зокрема конструктивними особистісними і діадними копінг-стратегіями проактивного рівня.

Відомості про дотримання академічної доброчесності

Ознайомившись із науковими публікаціями та дисертацією О. О. Абрамюк, відзначимо відсутність порушень академічної доброчесності.

Зауваження до дисертації

Хоча дисертаційне дослідження загалом виконане на достатньо високому рівні, можна вказати декілька зауважень:

1. Вважаю доречним звернути увагу на потребу корегування у вступі деяких гіпотез дослідження, так як вони мають досить узагальнений характер. Так, потребують уточнення такі поняття, як «ефективність копінг-стратегій», «утруднена комунікація».

2. У дисертаційному дослідження можна зустріти стилістичні невідповідності та орфографічні помилки, а також у третьому розділі зустрічаються таблиці, на які немає посилань.

3. В роботі зроблені ґрунтовні, послідовні та змістовні висновки, разом з тим, вважаю доречним та логічним було додати більше опису того які з гіпотез підтвердилися, а які були спростовані.

Вказані зауваження та окреслені недоліки не впливають на загальну високу оцінку одержаних науково-практичних результатів.

Висновок щодо відповідності дисертації нормам

Дисертація О. О. Абрамюк на тему «Копінг як чинник суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» є завершеним дослідженням, яке розглядає оптимальний індивідуальний та діадний копінг подружньої пари для збереження суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів та стабільності

функціонування інституту шлюбу та сім'ї. Отримані результати дають змогу побачити домінуючі копінг-стратегії шлюбних партнерів та сформувані рекомендації досліджуванним для покращення їх показників.

Вважаю, що за новизною, актуальністю, обсягом, отриманими результатами, їх теоретичним та практичним значенням, дисертація «Копінг як чинник суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. (із змінами від 31.05.2019 р. № 759) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її авторка, Абрамюк Олена Олександрівна, заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», за спеціальністю 053 «Психологія».

Рецензент:

**доцент кафедри психології
Львівського національного
університету імені Івана Франка,
кандидат психологічних наук, доцент**

Олена ВОЛОШОК